

Picturile murale din biserica reformată Mugeni

Lóránd Kiss

Restaurarea picturilor murale din biserica reformată Mugeni (jud Harghita) s-a putut realiza datorită lucrărilor ample de restaurare a bisericii. Restaurarea picturilor a fost precedată de o cercetare de parament, realizată pe parcursul a mai multe intervenții. Scopul cercetării a fost delimitarea picturilor murale, localizarea suprafețelor pictate acoperite cu zugrăveli, evaluarea stării de conservare a picturilor.

Descrierea picturilor

Picturile murale au fost descoperite în anul 1865, la deschiderea ferestrei nordice a navei. Mai târziu, în 1898, la inițiativa lui Csekhely Adolf, profesorul de desen al Școlii Normale de Stat, picturile au fost decapate sistematic. După decaparea picturilor, Comisia Națională a Monumentelor din Budapesta l-a trimis pe Huszka Jozsef, pentru fotodocumentarea picturilor și realizarea copiilor în acuarelă. Având în vedere că nu s-a inițiat nici un demers în scopul restaurării, după două luni picturile au fost acoperite cu zugrăveală. În anii 1920 picturile au reapărut în câteva puncte ale peretelui nordic. În toamna anului 1930 toată suprafața pictată a peretelui nordic a fost decapată de către Kassai F. Pal și Szigethy Bela. (A rămas nedecapată doar scena pornirii din cetatea Oradiei a legendei Sf. Ladislau, și zona din apropierea arcului triumfal).

În anul 1943 Dercsényi Dezső din partea Comisiei Naționale a Monumentelor a inițiat conservarea picturilor. Din cauza războiului, restaurarea începută în 1944 de către Farkas Tibor s-a întrerupt după scurt timp. (János Mihály Színek és legendák.)

Picturile peretelui vestic au fost descoperite și decapate în 1966 de către preotul reformat Vetési Sándor. De asemenea, la inițiativa lui a fost mutat emporiul de lemn de pe peretele nordic pe peretele sudic al navei, făcând vizibile picturile în ansamblu.

Pe peretele nordic al navei sunt trei registre unul sub celălalt. În registrul superior se poate observa Legenda Sfântului Ladislau (din cauza boltirii gotice ulterioare, o parte a acestor scene s-a pierdut). În registrul de mijloc este redată legenda Sfintei Margareta de Antiochia, iar în registrul inferior o scenă amplă a Judecării de Apoi. Registrul inferior a fost pictat mai târziu.

Registrul superior (Legenda Sfântului Ladislau) începe pe peretele vestic al navei, (de fapt pe suprafața turnului), cu scena ieșirii din cetatea Oradiei. În laterala stângă a scenei, marginea tencuielii este sclivisită, tasată, tot

aici fiind delimitată și suprafața de tencuială cu pictură. Regele Ladislau, călare, își ridică mâna către coroană. Se poate observa clădirea stilizată a cetății Oradea, cât și figura gornistului. În fața cetății, personaje îngenunchiate, și figura episcopului binecuvântând mulțimea. Scenele nu sunt despărțite între ele. Culorile utilizate sunt culori de pământ (oxid roșu, ocru galben, gri, negru, alb-var). Figurile au fost schițate cu câteva linii. Următoarea scenă a fost pictată pe peretele nordic. Din cauza boltirii gotice o mare parte din scenele peretelui nordic (registrul superior) s-au pierdut. Din prima scenă s-a păstrat doar partea inferioară. Din următoarea scenă (Bătălia din Chiraleș) s-a păstrat o suprafață mai mare. Se poate observa figura cumanului care a răpit fata trăgând cu arcul către rege. În zona inferioară a scenei se află soldați și cai măcelăriți. Următoarea este scena urmăririi. Din această scenă s-a păstrat o suprafață de cca 2 mp, cu picioarele cailor. O mare parte a acestei scene s-a pierdut odată cu deschiderea ferestrei nordice a navei. La est de fereastră s-a păstrat scena luptei între rege și cuman. Interesant este că pe această scenă nu doar oamenii dar și caii se luptă. Următoarea scenă fragmentară este cea a decapitării. Este posibil că pictura se termina pe arcul triumfal. Arcul triumfal original a fost demolat în perioada gotică, astfel și pictura presupusă s-a pierdut.

Registrul de mijloc începe de la colțul vestic al peretelui nordic. Registrul reprezintă Legenda Sfintei Margareta de Antiochia. Din analizele tencuielii reiese, că registrul superior și cel din mijloc au fost realizate în același timp. Această afirmație poate fi susținută și din punct de vedere stilistic. În prima scenă este vizibilă figura prefectului Olibrius care își trimite solul după Margareta. În scena următoare, Margareta este dusă în fața prefectului. Prefectul este sub un baldachin trilobat. A treia scenă, redă biciuirea de către doi soldați a Sfintei Margareta. Următoarea scenă a fost distrusă de practicarea ferestrei, dar fragmentele păstrate indică faptul că și aceasta reprezenta chinuirea. În a șasea scenă Sfânta Margareta, legată la mâini și picioare este băgată într-un ceaun cu apă fierbinte. (Legenda spune că la rugăciunea sfintei, mâinile și picioarele îi sunt dezlegate de îngeri, ea ieșind nevătămată din apă). Scena centrală o redă pe Sfânta Margareta rugându-se. În dreapta ei, un soldat are grijă de foc, iar în stânga se află o mulțime de oameni rugându-se, fiind martori ai miracolului. Deasupra Margaretei sunt două păsări cu aureole și un înger înaripat. În scena următoare, Margareta este reprezentată ținând

o cruce în mână, triumfând asupra dragonului ce reprezintă Răul. Ultima scenă reprezintă decapitarea Sfintei.

Registrul inferior diferă din punct de vedere stilistic și al tehnicii de execuție de registrele superioare. Nuanțele folosite, gama de culoare mai largă, degradeurile, bogăția în amănunte a picturii fac dovada unui pictor mult mai experimentat. Pictura are un „desen pregătitor” de culoare bordo. Carnația, portretele sunt umbrite cu pământ verde (asemenea picturii murale italiene din perioada trecento). Senzația de fundal albastru este dată de aplicarea unui strat alb subțire, transparent, peste stratul negru. Culorile picturii sunt alb(var), negru, culori de pământ, pământ verde. Registrul inferior reprezintă o scenă amplă a Judecății de Apoi. Structura iconografică a reprezentării se aseamănă cu judecata de apoi de pe perețele sudic al bisericii unitariene din Chilieni. (Jud. Covasna). În apropierea colțului vestic este redat un zid cu creneluri și poarta raiului. Lângă poartă, se află figura Sfântului Petru și mulțimea de regi, regine, episcopi. Primul personaj (probabil un papă) este condus de un înger ce ține în mână un prapor cu cruce. Scenele sunt despărțite de linii roșii subțiri. Următoarea scenă reprezintă morții ieșind din morminte. În cele două colțuri superioare, se află doi îngeri cu trâmbițe, iar sub ei îngeri de mici dimensiuni, deschizând lespezile mormintelor. Următoarea scenă este divizată în două de o linie orizontală: În zona superioară sunt șase apostoli, iar în fața lor un înger îngenuncheat cu crucea lui Iisus și uneltele chinurii (Arma Christi). În zona inferioară este pictată scena Mantiei Fecioarei Maria. În dreapta Mariei este un șarpe și două imagini în medalion (într-unul soarele și luna, în celălalt Iona în gura balenei). În stânga Fecioarei este o femeie cu aureolă (Maria) cu fața spre Iisus reprezentat în mandorlă. Reprezentarea centrală a acestui registru este Iisus în mandorlă, tronând pe un curcubeu, conform descrierii din Apocalipsa lui Ioan. În stânga lui Iisus este Sfântul Ioan Evanghelistul. Următoarea scenă este de asemenea divizată în două, în zona superioară fiind șase apostoli, iar în zona inferioară un înger înaripat mânănd damnații spre gura Leviatanului. În fața Leviatanului o figură mică fără aureolă încearcă să salveze un damnat din gura Leviatanului. Ciclul Judecății de Apoi este încheiat cu o linie perpendiculară. Următoarea scenă o reprezintă pe Sfânta Dorotea în compania unei alte sfinte neidentificate de către noi. Acesteia îi urmează reprezentarea Năframei Veronicăi, fără figura sfintei. Sub năframă este o nișă cu chenar de piatră. Această nișă este anterioară picturii. (O nișă asemănătoare cu poziționare identică am descoperit și la biserica unitariană din Dârjiu-jud Harghita). Asociat cu năframa Veronicăi presupunem că această nișă este un pastoforiu al unui altar lateral. Următoarea scenă redă o figură de sfânt cu coroană. Având în vedere că este foarte fragmentară, presupunem că ea reprezintă pe împărăteasa Sfânta Elena. În ultima scenă se distinge doar silueta a doi sfinți.

Sub scena Judecății de Apoi se află un registru cu pictură decorativă realizată din cercuri întrepătrunse, de culori diferite. (Această decorație prezintă o analogie cu cea

din altarul bisericii unitariene din Crăciunel.) Sub decorația cu cercuri sunt pictate elemente arhitecturale (arcade).

Cronologia realizării picturilor este următoarea: prima dată au fost realizate picturile registrului superior. Picturile au fost realizate de la stânga la dreapta. Giornatele nu se suprapun întodeauna cu marginile scenelor. Registrul de mijloc a fost pictat după finalizarea registrului superior. În ambele registre s-a utilizat tehnica al fresco. Registrul inferior a fost realizat în tehnică mixtă: fresco-secco.

Săpăturile arheologice au confirmat rezultatele cercetării de parament: suprafața exterioară a navei și a turnului era acoperită cu picturi murale. Din picturile navei s-a păstrat o suprafață de cca 5 mp deasupra porticului sudic. (au fost descoperite bucăți de tencuială cu pictură inclusiv la baza zidului nordic al navei). Pietrele altarului romanice au fost refolosite la construcția altarului gotic. Câteva din aceste pietre poartă stratul pictural din sec XIV.

Descrierea restaurării

Într-o primă fază au fost îndepărtate tencuielile cu ciment din zonele inferioare ale pereților. Au fost îndepărtate chituirile din 1943–44, cât și tencuielile și zugrăvelile succesive ce acopereau stratul pictural. La analiza stratului pictural a reieșit că cea mai mare parte a deteriorării acestuia este cauzată de cele două decapări necorespunzătoare. Aceste decapări au cauzat urme de lovituri, zgârieri, pierzându-se cca 15–20% din stratul pictural original.

În timpul curățirii stratului pictural am putut observa că anumite părți ale picturii au fost „scoase în evidență”, conturate cu culoare roșie. Această intervenție a dat un caracter grafic picturilor.

Marginile curățite ale tencuielii de epocă au fost fixate prin tivire cu mortar colorat în masă, având în compoziție 1 unitate var și 2 unități de nisip. Lacunele mari au fost chituite în mai multe straturi cu mortar de var-nisip 1:3. Ca strat final a fost aplicat un mortar colorat în masă, cu suprafața răzuită din nisip fin, praf de piatră și var. Nivelul stratului final a fost mai adânc cu cca 2–3 mm, sub nivelul tencuielii originale. Această tencuială decorativă servea drept fundal pentru pictura cu marginile fragmentate. Lacunele mici (martelările) din interiorul câmpurilor cu pictură au fost chituite la nivel. La integrarea cromatică lipsurile stratului pictural au fost integrate în tehnica velatura, iar chituirile la nivel în tehnica *tratteggio*. La integrarea cromatică a fost utilizată acuarela, fără adăugarea unui alt liant. Astfel, completările pot fi îndepărtate oricând, intervenția fiind reversibilă.

Prin restaurarea picturilor s-a putut pune în valoare unul din cele mai valoroase ansambluri picturale medievale ale Secuimii.

BIBLIOGRAFIE

- DÁVID László: A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest
- JÁNÓ Mihály: Színek és legendák, Székely Nemzeti Múzeum Sepsiszentgyörgy – Pallas Akadémia Csík-szereda, 2008.

Lóránd Kiss

Restaurator pictură

Tel.: +40-744-478044

E-mail: kisslorand73@gmail.com

Traducere: Lóránd Kiss

TITLURILE FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Mugeni – peretele nordic al navei în timpul restaurării.
- Foto 2.* Proba de curățire a suprafeței din registrul superior.
- Foto 3.* Legenda Sfântului Ladislau: scena ieșirii din cetatea Oradiei, după restaurare.
- Foto 4.* Figura Sfintei Margareta de Antiochia din legenda Margareta, înainte de retușare.
- Foto 5.* O altă reprezentare a Sfintei Margareta, după retușare.
- Foto 6.* Figura îngerului din legenda Margareta, după restaurare.
- Foto 7.* Fragment de biciuire a Sfintei Margareta, după restaurare.
- Foto 8.* Fragment din legenda Sfântului Ladislau. Prigo-nirea, după restaurare.
- Foto 9.* Legenda Sfântului Ladislau: fragment din bătălie.